

ΔΗΜΗΤΡΗ Ν. ΕΦΡΑΙΜΙΔΗ
ΒΡΑΒΕΙΟ ΕΣΤΙΑΣ Ν. ΣΜΥΡΝΗΣ

ΠΟΝΤΟΣ

ΜΕ ΕΙΔΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ
πρ. Ε.Σ.Σ.Δ. ΚΑΙ Ο ΕΛΛΑΔΙΤΙΣΜΟΣ.
Επιμέλεια τοῦ Σοφιανίδη Χριστόφορου
Πρόεδρου τοῦ Παμποντιακοῦ Συλλόγου
"ἡ Ἀργώ"

ΠΕΛΛΑΣΓΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑΣ

**ΕΛΛΗΝ ΕΞΕΠΝΕΥΣΕ
ΜΟΛΙΣ ΕΠΑΝΗΛΘΕΝ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΤΕΙΡΑΝ ΤΟΥ**

Ὡς μεταδίδεται ἐξ Ἀγκύρας, Ἑλλήν τοῦ Πόντου, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μάικαν τῆς Τραπεζούντος, ἀπέθανεν ἀπὸ καρδιακὴν προσβολήν, μόλις ἐπάτησε τὸ πόδι τοῦ εἰς τὴν γενέτειράν του. Ὁ Κωνσταντῖνος Παλλακίδης εἶχε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ μέρος ὅπου ἐγεννήθη ἀπὸ τότε ποῦ ἔφυγε μὲ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφήν. Συμφώνως πρὸς συνταξιδιώτᾳ του, ἡ καρδιακὴ προσβολὴ τοῦ Παλλακίδου προήλθεν ἀπὸ τὴν ἔντανον συγκίνησιν. Ὁ Παλλακίδης ἀπέθανε μόλις ἔφθασεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον καὶ ἡ νεκροψία ποῦ ἐγένετο, ἔδειξεν ὅτι αἰτία τοῦ θανάτου ἦτο ἡ καρδιακὴ προσβολή. Ἡ σορὶς τοῦ ἀτυχοῦς Μικρασιότου θὰ μεταφερθῇ εἰς Ἑλλάδα, ἀφοῦ γίνουν αἱ ἀπαραίτητοι διαδικασίαι.

Αφιερώνεται...

*... στὸν Κώστα Παλλακίδη καὶ
ὅλους ἐκείνους ποῦ μέ τὴν ζωὴν
τοὺς σφράγισαν τὸ χρονικὸ
τῆς τραγωδίας.*

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΕΛΑΣΓΟΣ, Ἰωάννης Χρ. Γιαννάκενας
Ἀχ. Παράσχου 127, Τ.Κ. 114-75 ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 6440-021, τηλεμοιότυπο 6450-097

Α' ΕΚΔΟΣΗ: ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1986

Β' ΕΚΔΟΣΗ: ΙΟΥΛΙΟΣ 1992 (ἐπαυξημένη)

Γ' ΕΚΔΟΣΗ: ΜΑΡΤΙΟΣ 1998 (ἐπαυξημένη)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1)	Έκδοτικό Σημείωμα.....	9
2)	Ένα εισαγωγικό σημείωμα του συγγραφέα..	11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' - Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

3)	Πρόλογος.....	15
4)	Πόντος: Θέση και Γεωγραφία.....	17
5)	Ο Πόντος κατά τούς πρώτους ιστορικούς χρόνους- Έλληνικές αποικίες...	21
6)	Ο Πόντος επί Μ. Αλεξάνδρου - Δυναστεία Μιθριδατών.....	22
7)	Ο Πόντος στους Ρωμαϊκούς χρόνους.....	23
8)	Πόντος και Βυζάντιο.....	25
9)	Τραπεζοῦντα: Μεγάλο εμπορικό κέντρο ἐπί Βυζαντίου, πρωτεύουσα ἐπί Κομνηνῶν..	28
10)	Ο Πόντος κατά τήν Τουρκοκρατία.....	31
11)	Ο Πόντος στίς ἀρχές τοῦ 20ου αἰῶνα.....	35
12)	Ἡ Τουρκία πρὶν τό 1908.....	41
13)	Ο Διωγμός : Α' περίοδος (1909-1914).....	43
14)	Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος καί ἡ Τουρκία - Ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν -Τό κίνημα τοῦ Κεμάλ.....	45
15)	Ο Διωγμός : Β' περίοδος (1914-1922).....	49
16)	Ο ρόλος τῆς Ἐκκλησίας τήν ἐποχή τοῦ Διωγμοῦ.....	57
17)	ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ(πρὶν ἀπό τόν διωγμό)	58
18)	Μετά τήν καταστροφή.....	59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
- ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

19)	Πόντος καί Παράδοση.....	65
20)	Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Πόντου.....	66
21)	Τό Φροντιστήριο της Τραπεζούντας.....	71
22)	Παναγία Σουμελά.....	73
23)	Τό παραδοσιακό θέατρο του Πόντου.....	81
24)	Οι παροιμίες του Πόντου.....	83
25)	Τά έθιμα του Πόντου.....	85
26)	Η ποντιακή διάλεκτος.....	91
27)	Οι ποντιακοί χοροί.....	93
28)	Ποντιακό τραγούδι.....	97
29)	Η ποντιακή λύρα.....	98
30)	Η φορεσιά του Πόντου.....	99
31)	Επίλογος.....	101

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'
- ΟΙ ΠΟΝΤΙΟΙ ΤΗΣ π. ΕΣΣΔ

32)	Οι Πόντιοι στην πρ. Σοβιετική Ένωση.....	105
33)	Οι "Πρόσφυγες".....	113

34)	ΕΙΔΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ πρ. Ε.Σ.Σ.Δ. ΚΑΙ Ο ΕΛΛΑΔΙΤΙΣΜΟΣ	115
35)	Εύχαριστήριο.....	139
35)	Βιβλιογραφία.....	143

ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τό σύγγραμμα του Δημήτρη Έφραιμίδη γιά τήν ιδιαίτερα του πατρίδα, τόν Πόντο, αποτελεί μιά από τίς πρώτες εκδόσεις του Οίκου μας.

Τότε μάλιστα έτυχε καί της επιβραβεύσεως από τήν ΕΣΤΙΑ ΝΕΑΣ ΣΜΥΡΝΗΣ.

Σήμερα προβαίνουμε στην **τρίτη** βελτιωμένη καί επανυξημένη έκδοση, μέ σκοπό πάντα τήν παρουσίαση της διαχρονικής πορείας του Ποντιακού Έλληνισμού μέ έμφαση στους σημαντικότερους σταθμούς της.

Ξεκινώντας από τούς προϊστορικούς χρόνους, περνώντας μέσα από τούς αρχαίους χρόνους, τό Βυζάντιο, τήν Τουρκοκρατία, τήν Έθνεγερσία του '21, τούς απελευθερωτικούς άγώνες, τήν Γενοκτονία, τόν ξερριζισμό καί τήν φυγή προς τήν μητροπολιτική Ελλάδα καί τήν Σοβιετική Ένωση.

Επίσης περιλαμβάνεται στην παρούσα έκδοση καί ειδικό παράρτημα αφιερωμένο στην σημαντικότερη πτυχή του Ποντιακού Ζητήματος σήμερα, πού δέν είναι άλλη από τόν Έλληνισμό της πρώην Σοβιετικής Ένώσεως. Οι νέοι αυτοί άδελφοί μας πρόσφυγες αντιμετωπίζουν μύρια προβλήματα καθώς καί εμπαιγμούς από τούς άρμόδιους πού άδιαφορούν ή κωφεύουν.

Σημαντικό ρόλο στόν άγώνα γιά τήν αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων έχει αναλάβει καί ό δραστήριος "Παμποντιακός Σύλλογος - Η ΑΡΓΩ",

πού μέ τόν αδιάκοπο αγώνα του στέκεται δίπλα στά προβλήματα τῶν ὁμοεθνῶν μας.

Εὐχαριστοῦμε θερμά τόν πρόεδρο τοῦ Συλλόγου κ. Χριστόφορο Σοφιανίδη γιά τήν ἐμπεριστατωμένη ἐκθεση πού μᾶς παραχώρησε, δίδοντάς μας τήν δυνατότητα νά ἐνημερώσουμε τούς ἀναγνώστες μας γιά τήν τραγική σημερινή κατάσταση.

Τέλος, βαθειά μου πεποίθηση εἶναι ὅτι μιά πατρίδα ποτέ δέν εἶναι χαμένη ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν οἱ ἄνθρωποι πού δέν τήν ξεχνοῦν... καί δέν ἀπεμπολοῦν τά δικαιώματά της...

... ἡ Ρωμανία κι' ἂν πέρασεν
ἀνθεῖ καί φέρει κι' ἄλλο...

Ἰωάννης Χρ. Γιαννάκενας
Λαμπρή '98

ΕΝΑ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

"Ο αγώνας καί τό μαρτύριο τοῦ Πόντου κατακαλύφθηκαν ἀπό τή γενικότερη Μικρασιατική καταστροφή καί τόν ὀλεθρο τῆς Σμύρνης, καί ἔτσι ὅπως πολλές φορές ἔτυχε νά διαπιστώσω, εἰμιναν σχεδόν ἀγνωστα στό πιο μεγάλο μέρος τοῦ κοινοῦ τῆς Παλιᾶς Ἑλλάδος. Θά ἦταν ὁμως ἄδικο νά μένει στό μισόφωτο ἡ ἱστορία τοῦ Πόντου, πολύ περισσότερο γιατί ἔχει μερικά ἐντελῶς ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Στόν ἀκράϊο ἐκεῖνο γεωγραφικό χῶρο, ὁ ὑπόδουλος Ἑλληνισμός ἀγωνίστηκε γιά λευτεριά καί ἀνεξαρτησία, ἀποκλειστικά καί μόνο μέ τίς ἴδιες του ἠθικές καί ὕλικές δυνάμεις -μόνο στόν Πόντο δημιουργήθηκε ἀντάρτικο καί κλεφτουριά, ὅπως τοῦ '21- πληρώνοντας τήν περήφανη ἀντίστασή του, στό βάρβαρο πρόγραμμα τοῦ ἀφανισμοῦ τοῦ ἀπό τούς Νεότουρκους καί τόν Κεμάλ, μέ ἀμέτρητες θυσίες..."

Ἡ ἀναφορά αὐτή τοῦ γνωστοῦ συγγραφέα καί εὐθυμογράφου **Δημ. Ψαθᾶ** εἶναι ἀρκετή γιά νά ωθήσῃ τήν "νέα γενιά" τῶν Ποντίων, ὅπως θά μπορούσα νά ὀνομάσω αὐτούς πού δυστυχῶς γνώρισαν τόν Πόντο μόνο ἀπό τίς διηγήσεις τῶν συγγενῶν καί γνωστῶν τους, νά ἐντείνουν τίς προσπάθειές τους προκειμένου νά διατηρήσουν ἄσβεστη τήν Φλόγα πού ἔφεραν μαζί τους στήν Ἑλλάδα οἱ παλαιότεροι.

Καί μέ εὐχαρίστηση διαπιστώνει κανεῖς ὅτι πράγματι οἱ Πόντιοι σήμερα ἀποτελοῦν τό μοναδικό ἴσως στοιχεῖο σ' ὁλόκληρο τόν Ἑλλαδικό χῶρο, πού εἶναι τόσο στενά συνδεδεμένο μέ τήν ἱστορία καί τίς Παραδόσεις του. Εἶναι πραγματικά χαρακτηριστικό γνώρισμα τῶν Ποντίων ἡ ἀγάπη γιά τά ἱερά χώματα

τά ὅποια ἀναγκάστηκαν νά ἐγκαταλείψουν καί στά
ὅποια εἶναι ἔτοιμοι νά ξαναγυρίσουν, ἀποφασισμέ-
νοι νά θυσιάσουν τά πάντα καθὼς σιγοτραγουδοῦν :

"Μή κλαῖς, μή κλαῖς αἰ Γιάννε μου,

καί δερνοκοπισκᾶσαι

ἢ Ρωμανία ἂν πέρασεν,

ἀνθεῖ καί φέρει ἄλλο".

Σ' αὐτόν τόν ἡρωϊκό λαό ἀφιερωμένο καί τό τα-
πεινό μου σύγγραμμα προσπαθεῖ νά ἐνημερώσῃ
σφαιρικά καί ἀρκετά γενικά τοὺς ὑπόλοιπους ἀδελ-
φούς γιὰ τοὺς ἀγῶνες, τὴν ἱστορία καί τὴν παράδοση
τοῦ Πόντου μέσα στοὺς αἰῶνες.

Πιστεύω ὅτι ἂν καί γραμμένο ἀπὸ Πόντιο τῆς
"νέας γενιᾶς", καλύπτει ἱκανοποιητικὰ τό θέμα
ρίχνοντας κάποιο φῶς στὶς ἄγνωστες γιὰ τοὺς πολ-
λοὺς πτυχές τῆς ἱστορίας καί τῆς Παραδόσεως.

ΜΕ ΤΙΜΗ
Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

CARTE DE LA RÉPUBLIQUE DU PONT



Citoyens du Pont-Euxin, levez-vous !

*Rappelez aux nations libérales vos droits supérieurs
à la Vie et à l'Indépendance.*

G. CONSTANTINIDES

Ο ΔΙΩΓΜΟΣ: Α' ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1909-1914)

Στά 1909 τό απολυταρχικό καθεστώς τοῦ Σουλτάνου καί τῶν λεγόμενων "Παλαιότουρκων" δίνει τήν θέση του στό καθεστώς τῶν **Νεοτούρκων**, οἱ ὁποῖοι μετά τήν τελική ἐπικράτησή τους ἀνακηρύσσουν τό "Σύνταγμα" τῆς Τουρκίας. Τότε ἐνῶ θά περίμενε κανεῖς νά ἐφαρμοσθοῦν οἱ διακηρύξεις γιά ἰσότητα, ἐλευθερία, δικαιοσύνη καί ἀδελφосύνη, οἱ Νεότουρκοι ρίχνονται μέ φανατισμό καί μισαλλοδοξία ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τῆς Μ. Ἀσίας καί τοῦ Πόντου. Ἐτσι ξεκίνησε μιά ἐποχή βίας καί πιέσεων πού ἔκανε πολλούς νά νοσταλγοῦν ἀκόμα καί ἐκεῖνο τό απολυταρχικό καθεστώς τοῦ Σουλτάνου.

Μέ τήν σωβινιστική καί σκληρή τους πολιτική οἱ Νεότουρκοι προκάλεσαν τήν δυσπιστία καί ἀντιπάθεια τῶν γειτονικῶν πρὸς τήν Τουρκία κρατῶν, τῆς Ἑλλάδος, Σερβίας, Βουλγαρίας καί Μαυροβουνίου, τά ὁποῖα καί κήρυξαν τόν πόλεμο ἐναντίον τῆς τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1912. Ἐτσι ἄρχισε ὁ Πρῶτος Βαλκανικός Πόλεμος, ὁ ὁποῖος ὁδήγησε σέ θριαμβευτικές νίκες τά Ἑλληνικά στρατεύματα, μέ ἀποκορύφωμα τήν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλονίκης (26 Ὀκτωβρίου 1912). Ἡ ἀνείλικρινής, ὑπουλη καί ἐπετακτική πολιτική ὁμως τῶν τότε συμμάχων τῆς Ἑλλάδος καί ἰδιαίτερως αὐτῆ τῆς Βουλγαρίας ὁδήγησε στόν Δεύτερο Βαλκανικό Πόλεμο, μέ τελική νικήτρια καί πάλι τήν Ἑλλάδα.

Οἱ Τοῦρκοι, φανερά θορυβημένοι ἀπό τίς συνεχεῖς νίκες τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ξέσπασαν μέ φοβε-

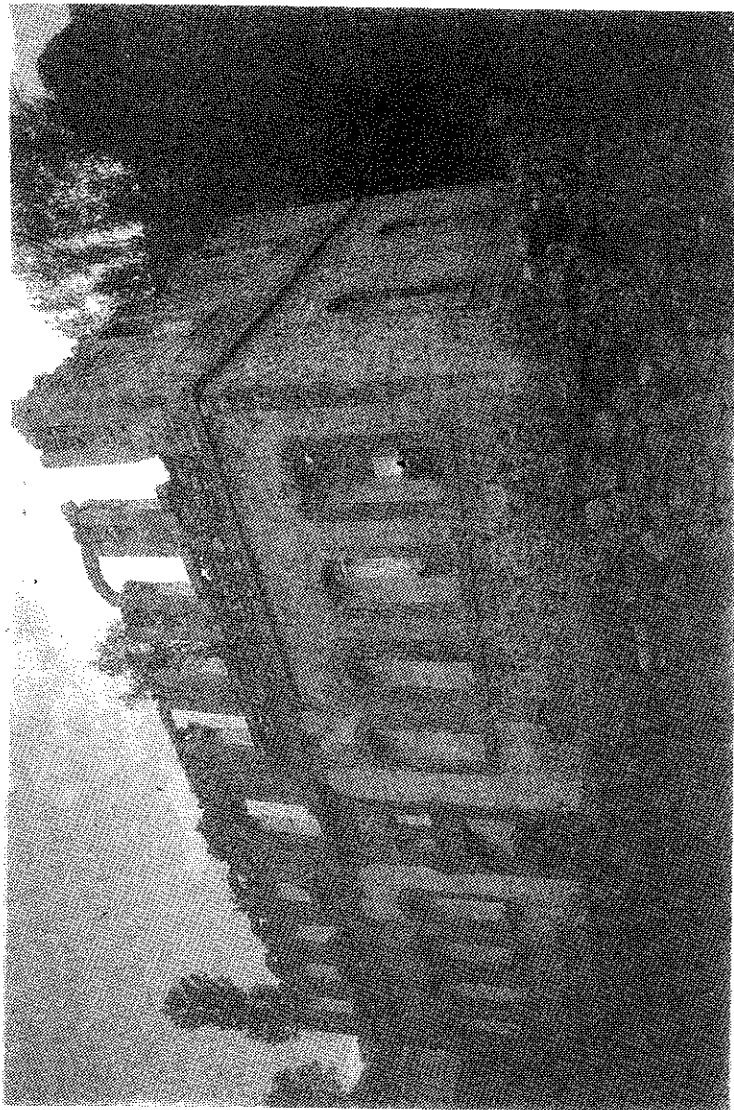
ρά καταπιεστικά μέτρα και έντονη άνθελληνική προπαγάνδα έναντίον τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου καί τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Χαρακτηριστικά τῆς Τούρκικης βαρβαρότητας οἱ ἐγκληματικές πράξεις, ὅπως λεηλασίες, ἐμπρησμοί, ξυλοδαρμοί, μαστιγώσεις καί φόνοι. Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο μπροστά στήν θλιβερή αὐτή κατάσταση κατέφυγε στό ἐσχατο μέτρο διαμαρτυρίας, τό κλείσιμο ἐκκλησιῶν, πού προκάλεσε αἴσθηση στόν λαό σχηματίζοντας τήν ιδέα ὅτι ἡ Ἐκκλησία τελεῖ ὑπό διωγμό. Ἀκολούθησαν ἐξορίες καί διωγμοί τῶν Ἑλλήνων μέτρο πού ἐφαρμόσθηκε μετά ἀπό εἰσήγηση τῶν Γερμανῶν καί παρουσιάσθηκε ἐντονώτερο κατά τήν τελευταία περίοδο τοῦ διωγμοῦ (1921-1922).

Τό κλείσιμο τῶν ἐκκλησιῶν δέν ἔφερε κανένα ἀξιόλογο ἀποτέλεσμα. Οἱ καταπιέσεις καί διωγμοί κατά τῶν Ἑλλήνων συνεχίζονταν. Τήν κατάσταση αὐτή ἐπιδείνωσε ἡ ἐκρηξη τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου, στόν ὁποῖο συμμετεῖχε καί ἡ Τουρκία (1914-1918).

Ο Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η ΤΟΥΡΚΙΑ Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΩΝ ΣΕΡΒΩΝ ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΚΕΜΑΛ

Μετά τοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους (καί τήν γνωστή ἡττα τῆς) ἡ Τουρκία μπαίνει ξανά σέ πολεμικές περιπέτειες καθὼς ὁ Α' Παγκόσμιος Πόλεμος εἶχε ἤδη ἀρχίσει στήν Εὐρώπη, παίρνοντας τό μέρος τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας (Γερμανία, Αὐстроουγγαρία, Ἰταλία). Ἡ συμμετοχή αὐτή τῆς Τουρκίας στόν πόλεμο δυνάμωσε τά πιεστικά μέτρα σέ βάρος τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί τοῦ Πόντου, ὅπως θά δοῦμε παρακάτω.

Μετά τή νίκη τῆς ANTANT (Ἀγγλία, Γαλλία, Ρωσία) καί τήν ἀνακωχή (13 Ὀκτωβρίου 1918), ἡ ἡττημένη ἀπό τόν πόλεμο Τουρκία "σύρθηκε" νά ὑπογράψῃ στίς Σέβρες τήν περίφημη **Συνθήκη τῶν Σεβρῶν** (10 Αὐγούστου 1920), μέ τήν ὁποία τελείωνε ὁ πόλεμος μεταξύ ANTANT καί Τουρκίας καί λυνόταν τό λεγόμενο "ἀνατολικό ζήτημα". Σύμφωνα μέ τήν συνθήκη αὐτή κατακερματίζεται κυριολεκτικά τό κράτος τῆς Τουρκίας, μέ τήν ἰδρυση τῶν ἐξῆς κρατῶν: Πρός Ἀνατολάς ἡ Μεγάλη Ἀρμενία, πρὸς Δυσμᾶς ἐδίδετο στήν Ἑλλάδα ἡ Σμύρνη μέ τήν ἐνδοχώρα της, ἐνῶ χωρίς νά γίνεται ἐπίσημα ὁ λόγος ἔτεινε νά ἀνεξαρτοποιηθῇ τό κράτος τοῦ Πόντου. Ἐπιπλέον ἰδρύονταν τά ἀραβικά κράτη τῆς Συρίας, τοῦ Ἰράκ, τῆς Σαουδικῆς Ἀραβίας, τῆς Ἰορδανίας καί τῆς Παλαιστίνης. Ὁ πρωτοφανής



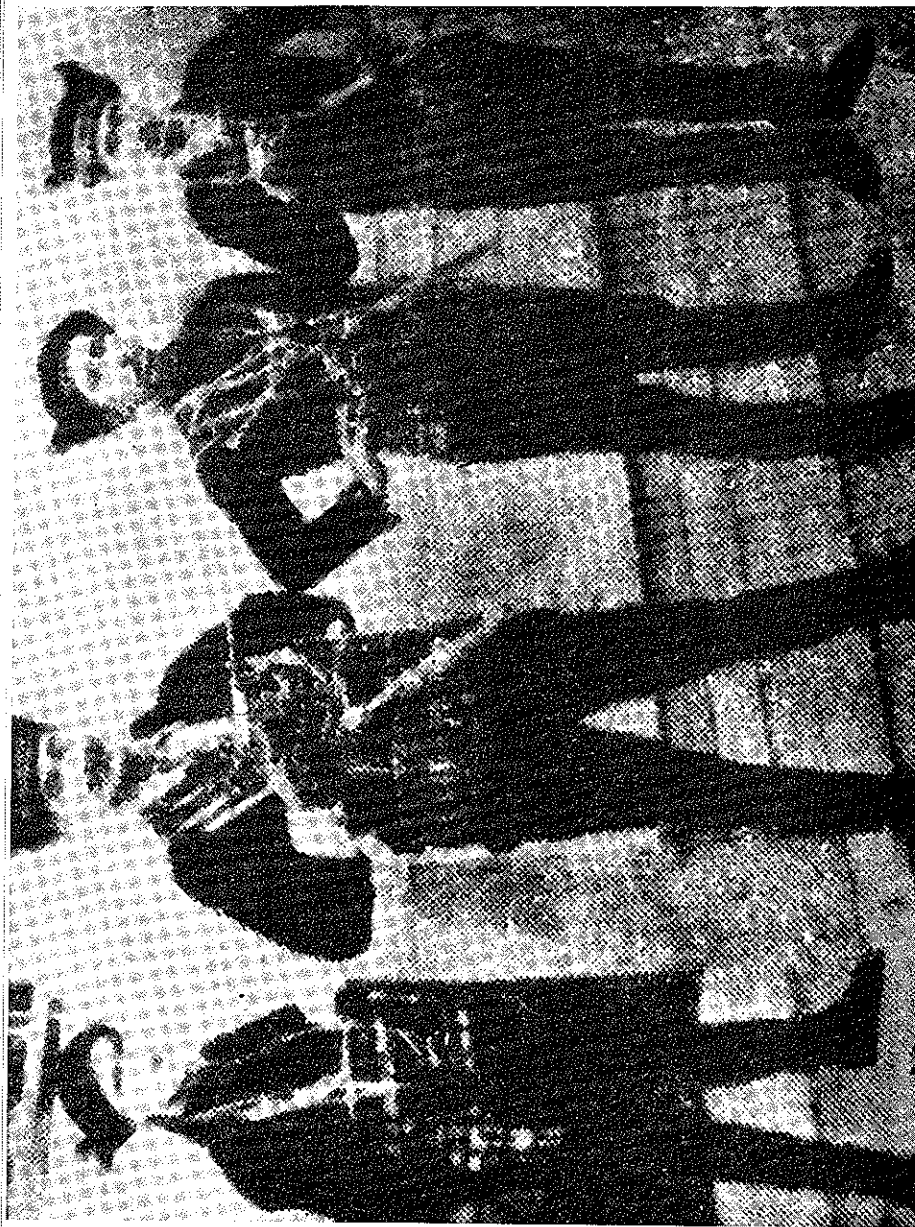
Τό Φροντιστήριο 'Αργυρουπόλεως.

αυτός κατακερματισμός τῆς Τουρκίας αποτέλεσε τόν βασικότερο λόγο τοῦ κινήματος τοῦ Κεμάλ.

Ὁ Κεμάλ, ὄργανο τῶν "Συμμάχων", ὑψωσε τήν σημαία τῆς ἀνταρσίας καί ἀφοῦ σχημάτισε τήν κυβέρνηση στίς 28 Σεπτεμβρίου 1919, ζήτησε τήν ἀπόρριψη τῶν συμμαχικῶν ὁρων. Ζήτησε ὁμως ἀπό τήν Τούρκικη Ἐθνοσυνέλευση καί τήν καθιέρωση τοῦ "Ἐθνικοῦ Ὁρκου" γιά τήν διαμόρφωση τῶν νέων ἐθνικῶν τουρκικῶν συνόρων καθώς καί τήν "κήρυξη τοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῶν Ἑλληνικῶν καί Ἀρμενικῶν ὁργανώσεων". Ἐτσι ἀρχισε ὁ τελευταῖος κύκλος τοῦ δράματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί τοῦ Πόντου.



Κοτύωρα: Τό Πολυκάρπιο Παρθεναγωγεῖο.



Πόντιοι αντάρτες που αγωνίζονταν για την απελευθέρωση από τους Τούρκους.

ΔΙΩΓΜΟΣ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1914-1922)

Έχοντας εμπλακεῖ στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο οἱ Τούρκοι, καί θέλοντας νά ἐξοντώσουν τόν Χριστιανικό- Ἑλληνικό πληθυσμό τῆς Τουρκίας καί ιδίως αὐτόν τῶν Ποντίων, κήρυξαν ἐπιστράτευση σέ αὐτόν γιά τριάντα ἡλικίες (20-50 ἐτῶν). Σκοπός τους δέν ἦταν νά ρίξουν τούς ἀγύμναστους καί ἀπειροπόλεμους Χριστιανούς στόν πόλεμο, ἀλλά χρησιμοποιῶντας τους στά μετόπισθεν, νά ἀποστερήσουν τούς Ἕλληνες τοῦ Πόντου ἀπό τίς ἐργατικές καί παραγωγικές τους ἀσχολίες ἀφενός καί ἀφετέρου νά ἐπιφέρουν τόν ἀφανισμό καί τήν φθορά τους, ὅπως ἐδειξε ἀργότερα ἡ πραγματικότητα. Ἰδρύθηκαν ἔτσι τά λεγόμενα "ἐργατικά τάγματα", τά ὁποῖα ἀποτελοῦσαν 250.000 Ἕλληνες καί ἰσάριθμοι περίπου Ἀρμένιοι. Οἱ δέ συνθῆκες κάτω ἀπό τίς ὁποῖες ζοῦσαν οἱ ἄντρες τῶν Ταγμάτων αὐτῶν (τά περισσότερα ἀπό τά ὁποῖα, σημειωτέον, δέν εἶχαν ὅπλα, παρά χρησιμοποιοῦνταν σέ βοηθητικές ἐργασίες), ἦταν ἄθλιες. Οἱ ἄντρες τῶν ταγμάτων αὐτῶν στεγαζόντουσαν κυριολεκτικά ὁ ἕνας πάνω στόν ἄλλο στά ἐπιταγμένα -γιά νά πάψουν νά λειτουργοῦν- κτήρια τῆς Ἐκκλησίας καί Φροντιστήρια. Οἱ ἄθλιες αὐτές συνθῆκες ἔφεραν μέ τή σειρά τους τίς ψεῖρες καί τόν τῦφο....

Χωρίς νά μποροῦν πλέον νά ἀνεχθοῦν τήν κατάσταση αὐτή, οἱ Πόντιοι ἀγωνιστές ἄρχισαν νά λιποτακτοῦν καί νά συσπειρώνονται στά πρῶτα ἀντάρτικα σώματα. **Εἶναι ἡ ἐποχή πού ὀργανώνεται**

αντάρτικο στον Πόντο, αντίστοιχο με αυτό του '21, όπως χαρακτηριστικά γράφει ο γνωστός συγγραφέας και ευθυμογράφος **Δημ. Ψαθάς**. Οι Τούρκοι απήντησαν με ακόμα σκληρότερα μέτρα, ιδιαίτερα έναντι των συγγενών των ανταρτών. Σχημάτισαν καταδιωκτικά αποσπάσματα που προέβησαν σε φοβερές αγριότητες: σφαγές και λεηλασίες περιουσιών για εκδίκηση. Με την συνεχή όμως προέλαση των Ρωσικών στρατευμάτων (Ρωσοτουρκικός Πόλεμος), τη νίκη των Ρώσων στον Καύκασο, και τον σχηματισμό του Ρωσοαρμενικού Κομιτάτου, οι αντάρτικες ομάδες άρχισαν να προμηθεύονται όπλα. Αυτό όμως που τους έλειπε ήταν ο συντονισμός και η ενιαία διοίκηση.

Μπροστά στον αυξανόμενο κίνδυνο να γενικευθεί η αντίσταση, οι Τούρκοι προχώρησαν σε μετακινήσεις πληθυσμών (1916-1917).

Η εκδικητική manía των Τούρκων, μετά την αποχώρηση των Ρώσων (έξαιτίας της επαναστάσεως των Μπολσεβίκων), ξέσπασε άγρια στον Έλληνισμό του Καυκάσου. Νέοι διωγμοί, καμμιά κοινωνική πρόνοια για τους δυστυχισμένους, έκτοπίσεις και εξορίες. Τίς πενήντα χιλιάδες φθάνουν οι έκτοπισμένοι Έλληνες των περιοχών Τριπόλεως, Κερασούντος, Κοτυώρων και Άμισου, οι περισσότεροι από τους οποίους πέθαναν από τίς κακουχίες στον σκληρό δρόμο της εξορίας. Όσοι από αυτούς επέζησαν, επέστρεψαν ξανά στις έστιές τους μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου (Όκτώβριος 1918) για να κυνηγηθούν και πάλι από το καθεστώς του Κεμάλ.

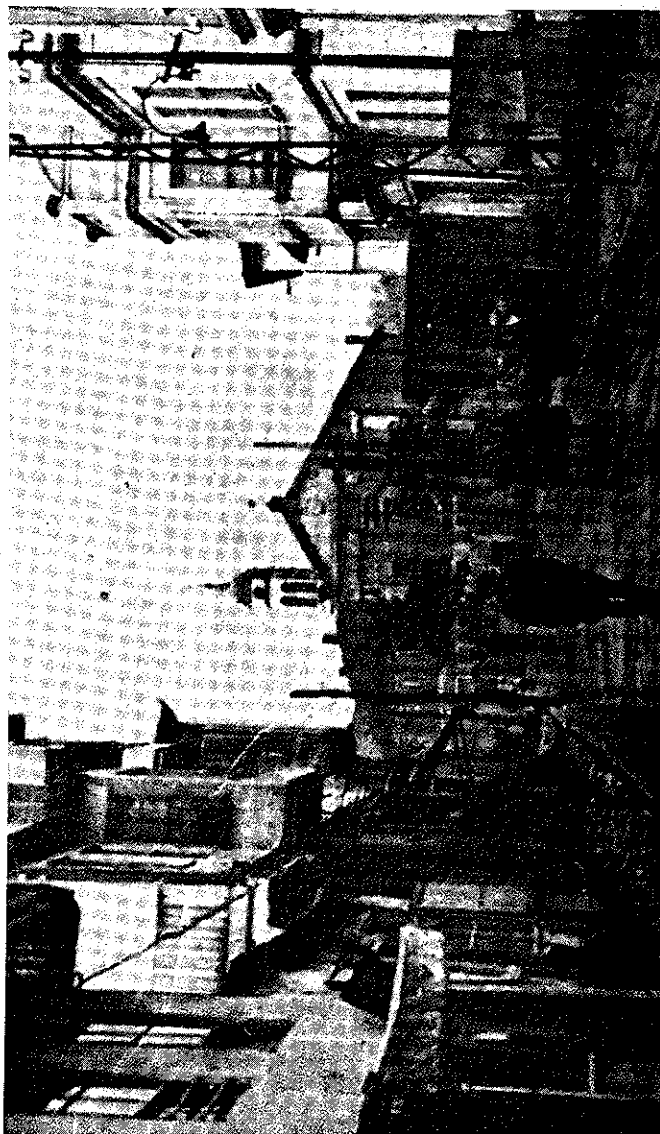
Μετά την συνθήκη των Σεβρών και την αποκοπή μεγάλων τμημάτων από την Τουρκία και απόδοση στα γειτονικά της κράτη, και έχοντας δημιουργηθεί έτσι το κλίμα δυσφορίας για την κεντρική εξουσία της Κωνσταντινουπόλεως, έρχεται σάν επακόλουθο ή ανταρ-

σία του Κεμάλ, ο οποίος σχηματίζοντας κυβέρνηση το 1919, κηρύσσει τον αγώνα ενάντια στις Έλληνικές και Αρμένικες οργανώσεις. Οι βασικότεροι λόγοι της επιτυχίας του κινήματος του Κεμάλ -και κατά συνέπεια του ανθελληνικού του έργου- ήταν η δυσμενής για την Ελλάδα στάση των Γάλλων και Ιταλών σε συνδυασμό με τη χλιαρή στάση των Άγγλων και την εχθρική στάση των Μπολσεβίκων, όσον αφορά τον διεθνή χώρο. Μάλιστα οι τελευταίοι (οι Μπολσεβίκοι) βοήθησαν ενεργά το κίνημα του Κεμάλ με χρήματα και όπλα, ακολουθώντας πολιτική αντίθετη από αυτή των Τσάρων (ή όποια ήταν κατ'αυτούς κατακτητική) και θέλοντας να εκδικηθούν τους Έλληνες επειδή είχαν στείλει και αυτοί στρατό στην Ουκρανία για να πολεμήσουν την επανάστασή τους. Στην Ελλάδα οι βασικότεροι παράγοντες που τελικά έπαιξαν ευνοϊκό ρόλο για την επιτυχία του έργου του Κεμάλ ήταν ο διχασμός (από το 1915), η αποβίβαση Έλληνικού στρατού στην Σμύρνη και οι εκλογές του 1920.

Όλοι οι παραπάνω λόγοι οδήγησαν στην ήττα της Ελλάδος, στην σύγκρουσή της με την Τουρκία. Θλιβερό αποτέλεσμα ή Μικρασιατική Καταστροφή και ο Διωγμός των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και του Πόντου.

Τά δεινοπαθήματα των Ελλήνων του Πόντου στην περίοδο 1919-1922 μετά την επικράτηση του Κεμάλ ήταν φοβερότερα και στην ένταση και στην έκταση από τα προηγούμενα.

Με την εγκατάστασή του στην εξουσία ο Κεμάλ ξεκίνησε το έργο της εξοντώσεως των Ποντίων. Ίδρυσε αρχικά άτακτα σώματα, "Τσέτες", από εγκληματίες και φυλακισμένους, τα όποια με αρχηγό τον Τοπάλ Όσμάν έσφαζαν, έκαιγαν και κατέστρεφαν ό,τι έβρισκαν μπροστά τους, από άκρη σ' άκρη του Πόντου.



Αρισός (Σαμψούντα): Ο μοναδικός σταυρός που απέμεινε
είναι αυτός της έκκλησίας των Καθολικών.

Ο Τοπάλ Όσμάν, ο αιμοδιψής αυτός, βαρκάρης στο επάγγελμα, έκστρατεύοντας έναντι των Ποντιακών αντάρτικων σωμάτων κατέστρεφε χωριά ολόκληρα με πρωτοφανή αγριότητα. Στίγματα στην Ιστορία έμειναν οι σφαγές στο Τεπέ Κόι, Χάβ, Μερζιφούντα, Άδα της Σαμψούντος και Τζορούμ, καθώς και άλλες βαρβαρότητες που ακολούθησαν.

Αλλά αυτό αποτελούσε ένα μόνον από τα μέτρα, τα όποια οι σύμμαχοι της Τουρκίας συμβούλευαν και πήρε ο Κεμάλ έναντι των Ελλήνων του Πόντου. Ο διωγμός κορυφωνόταν με άλλα μέτρα, όπως συλλήψεις και "φτιαχτές" δίκες Προυχόντων, Ιερέων, Εμπόρων και Δασκάλων, εξορίες, δημεύσεις περουσίων και στη συνέχεια ακόμα πιο σκληρά, όπως σφαγές και λεηλασίες. Χαρακτηριστικές της Τούρκικης θηριωδίας οι έκτοπσεις σε έννέα "άποστολές" των κατοίκων της Αμισού (Σαμψούντος), κατά τις οποίες το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού πέθανε από την πείνα και τις κακουχίες ή δολοφονήθηκε "από άγνωστου προελεύσεως πυρά" κατά την ξεκούρασή του στον δρόμο προς την έξορία. Παράλληλα ο εγκληματίας Τοπάλ συνέχιζε το "έργο" του με σφαγές και αποτεφρώσεις γυναικοπαιδών, όπως μαρτυρούν φωτογραφίες Ευρωπαίων ναυτικών που προσέγγιζαν τα παράλια του Πόντου την εποχή εκείνη. Φωτογραφίες απανθρακωμένων πτωμάτων και κατεστραμένων περιουσιών, αδιάψευστα δείγματα των "έργων" θηρίων-εγκληματιών οργάνων του Κεμάλ, ενός από τους μεγαλύτερους ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΕΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ, τόν οποίο λατρεύουν σαν εθνικό ήρωα σήμερα οι γείτονες Τούρκοι δείχνοντας τις "καλές" και "ειρηνικές" τους προθέσεις απέναντι στον Ελληνισμό.

Άλλο χαρακτηριστικό της Τούρκικης βαρβαρότητας ή τραγωδία της Πάφρας ή Μπάφρας, πόλεως

στόν νομό Άμισοῦ (Σαμψοῦντος), ἡ ὁποία ἀπογυμνώθηκε ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ πληθυσμὸ σέ ἑννέα φράσεις-ἀποστολές, κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ὁποίων ἐλάχιστοι ἐπέζησαν ἀπὸ τὶς κακουχίες.

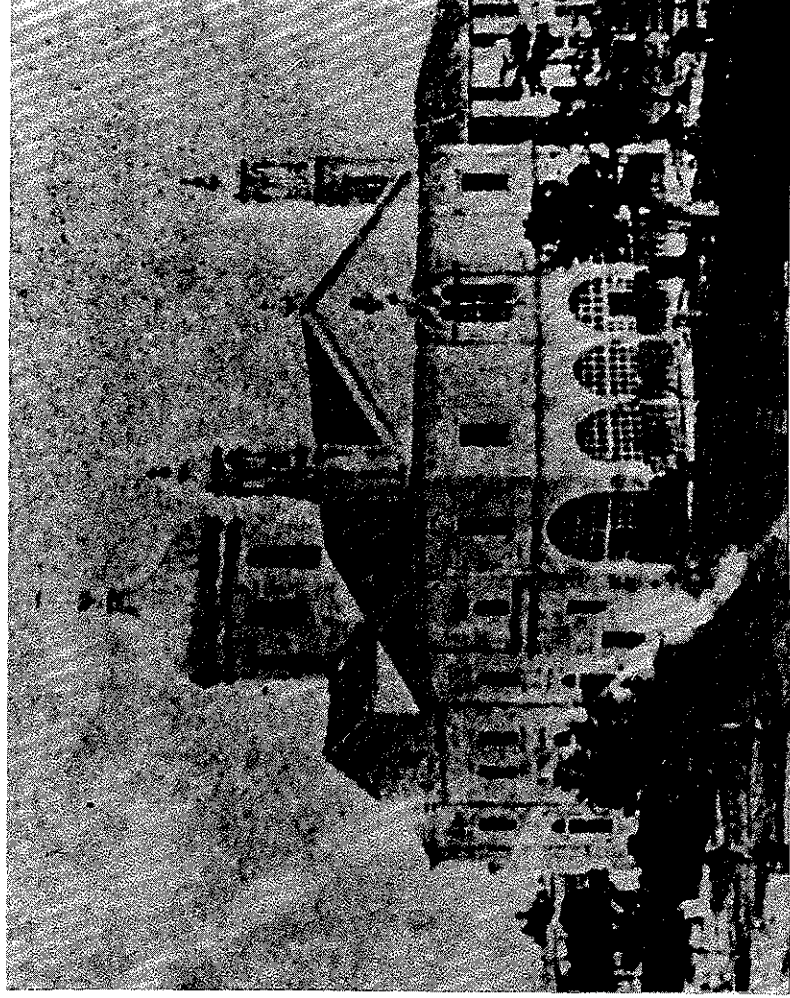
Βλέποντας ὅτι τὸ μέτρο αὐτὸ τῆς ἐκτοπίσεως καὶ ἐξορίας "ἀποδίδει" ἀρχισαν οἱ Τοῦρκοι τὴν γενικὴ του ἐφαρμογή. Κατὰ ὁμάδες ἀρχισαν νὰ ἀπομακρύνονται οἱ Πόντιοι ἀπὸ τὶς ἐστίες τους, μεταφερόμενοι στὶς κεντρικὲς περιοχές τῆς Τουρκίας, πεθαίνοντας οἱ περισσότεροι στόν δρόμο ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὶς ἀντίξοες συνθήκες. Ὅσοι ἔμειναν πίσω ἦταν ἀναγκασμένοι νὰ ὑποστοῦν τὶς ἀγριότητες τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου, ὁ ὁποῖος παρακινούμενος τὶς περισσότερες φορές ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Ἐξουσία προέβαινε σέ λεηλασίες, δολοφονίες καὶ καταστροφές σέ βάρος τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ εἶδηση τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς ἔφτασε συγκλονιστικὴ στοὺς κουρασμένους ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς διωγμούς Πόντιους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ Κεμάλ βλέποντας πῶς μετὰ τὴν ἀνακωχή πού εἶχε σημάνει τὸ ἄδοξο τέλος τοῦ πολέμου γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τὸ Ἑλληνικὸ Στοιχεῖο θὰ ξαναγεννιῶταν σάν μυθικὸς φοῖνικας, μεγαλουργώντας καὶ πάλι μέσα στὴν Τουρκία, ἀνακοίνωσε μέ σχετικὴ διαταγή (1922) ὅτι οἱ "πρόσφυγες", ὅπως ὀνόμαζε αὐτὸς τοὺς ἐξόριστους, ἦταν ἐλεύθεροι νὰ φύγουν ἐξω ἀπὸ τὰ Τουρκικὰ σύνορα. Ἡ διαταγή αὕτῃ ὁδήγησε τοὺς Πόντιους μέσα ἀπὸ νέες κακουχίες νὰ καταφύγουν ἄλλοι στὴν Ρωσία, καὶ ἄλλοι (τὸ μεγαλύτερο μέρος) νὰ ἐπιβιβαστοῦν σέ ὅ,τι πλωτὸ μέσο εὑρίσκαν καὶ νὰ κατευθυνθοῦν στὴν Ἑλλάδα. Ἡ φυγὴ τῶν Ἑλλήνων πού εἶχαν ἀπομείνει ὁλοκληρώθηκε μέ τὴν Συνθήκη Ἀνταλλαγῆς τῶν Πληθυσμῶν.

Κάνοντας ἓναν σύντομο ἀπολογισμό τῶν διωγμῶν τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας, βρίσκουμε ὅτι αὐτός

εἶναι φοβερός καὶ σέ αἷμα καὶ σέ χρῆμα. Εἰδικότερα γιὰ τὸν Πόντο οἱ ἀπώλειες σέ ἔμψυχο ὕλικό (πού ἔφτανε ὡς τότε τὶς 650.000) ἦταν 350.000 νεκροί. Ἡ δὲ ἀξία τῶν περουσίων πού καταστράφηκαν ἢ ἐγκατελείφθησαν στὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ Διωγμοῦ φτάνει, τὰ 5 δὶς χρυσές λίρες Τουρκίας, γιὰ τὰ Μικρασιατικὰ Παράλια καὶ τὸν Πόντο.

Οἱ Τοῦρκοι, λαὸς βάρβαρος καὶ ἀνεπίδεκτος πολιτισμοῦ, ἀπέδειξαν τὴν φυλετικὴ τους κατωτερότητα ἀπέναντι στοῦ ζωντανό, δυναμικὸ καὶ ἀγωνιστικὸ Στοιχεῖο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, προσπαθώντας νὰ καταστρέψουν ὅτιδήποτε εἶχε σχέση μέ αὐτό. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι καταδικασμένοι νὰ μείνουν μέ τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ "ἐφιάλη" στοῦ πέρασμα τῶν αἰώνων, μέσα σέ μιὰ Ἱστορία πού αὐτοὶ στιγμάτισαν μέ τὴν καταστροφικὴ παρουσία τους.



Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγ. Τριάδος στὴν Ἀμισό.